

Jens Peter Jensen

RELIGION I GRÆKENLAND

OM KULT OG OFRINGER I
DET ANTIKKE GRÆKENLAND

Indhold

Diakritiske tegn ved tekstkritisk bearbejdning af
indskrifter

Forord

Ofte benyttede kilder

A. Hymner i græsk religion

Aa. Zeus' stilling som hersker over guderne

1. Hymne til Zeus Kouros på Kreta
2. Homerisk hymne til Zeus nr. 23
3. Kleantes: Hymne til Zeus
4. Aristoteles: Περὶ κόσμου 7 – De universo 7, p. 401 a – 401 b
5. Kallimachos: εἰς Δία – Hymne til Zeus

Ab. Andre hymner

6. Arophron fra Siyon: Hymne til Hygieia, ca. 400 f.Kr., fundet i Epidauros, gengivet af Athenaios: Deipnosophistai XV 701F – 702B
7. Mini-hymne til Pan fra et skolion

B. Begrebsanalyse inden for det religiøse domæne:
'hýbris, hybristés, hybrízein samt efybrízein'

Ba. Hybris-begrebet i Homers 'Iliade'

8. Homer: Ilias I, 202-205
9. Homer: Ilias I, 212-214
10. Homer: Ilias IX, 367-369

11. Homer: Ilias XI, 694-695

12. Homer: Ilias XIII, 631-635

Bb. Hybris-begrebet i Homers 'Odyssee'

13. Homer: Odyssea 1, 226-229

14. Homer: Odyssea 1, 368 = 4, 321

15. Homer: Odyssea 3, 205-207

16. Homer: Odyssea 4, 625-627

17. Homer: Odyssea 6, 120-121 = 9, 175-176 = 13, 201-202

18. Homer: Odyssea 14, 262 = 17, 431

19. Homer: Odyssea 15, 327-329 = 17, 564-565

20. Homer: Odyssea 16, 86

21. Homer: Odyssea 16, 409-410

22. Homer: Odyssea 16, 418

23. Homer: Odyssea 17, 167-169

24. Homer: Odyssea 17, 248

25. Homer: Odyssea 17, 485-487

26. Homer: Odyssea 17, 587-588

27. Homer: Odyssea 18, 381

28. Homer: Odyssea 20, 169-171

29. Homer: Odyssea 20, 367-370

30. Homer: Odyssea 23, 63-64

31. Homer: Odyssea 24, 282

32. Homer: Odyssea 24, 351-352

C. Grækenlands officielle religiøse instanser

33. Platon: Leges 759a-760a – Love om præster

34. Aristoteles: Politeia Athenaion 57 –
Embedsmændenes funktioner

35. Isaïos: Tale om arven efter Apollodoros 30 (= Isaïos 7, 30) – Pligter over for den afdøde

- 36. Isaïos: Tale om arven efter Menekles 36 (= Isaïos 2, 36) – Pligter over for den afdøde
- 37. Thukydides 2, 17, 1-2 – Forbud mod at bebygge Pelargikon neden for Akropolis i Athen
- 38. Plutarch: Mod Aristeides 21, 2-5 – Dødsritual over de faldne krigere i slaget ved Plataiai
- 38a. Lov fra Thasos om begravelseshøjtidder for de faldne soldater, omkr. 350 f.Kr.
- 39. Dittenberger: Sylloge³ nr. 736 – Den berømte mysterieindskrift fra Andania i Messenien 94 + 92/91 f.Kr.
- 40. Dittenberger: Sylloge³ nr. 1122 – Lov om Apollontemplet i Selinus, ca. 450 f.Kr.
- 41. Dittenberger: Sylloge³ nr. 1157 – Lov om Demetrias Poliorketes ved den pagasaeiske golf, fra 1. årh. f.Kr.
- 42. Dittenberger: Sylloge³ nr. 1009 – Lov om salg af Asklepios-templet i Chalkedon, ca. 200 f.Kr.
- 43. Plutarch: Demetrios 10-12 – Om Athens kultritualer i forbindelse med højtideligholdelsen af Antigonos og Demetrios Poliorketes

D. De lokale og regionale religiøse praksisser

Da. Offerritualer

- 44. Pausanias: Graeciae descriptio 1, 24, 4-5 – Om at ofre en okse til Zeus Polieus
- 45. Porphyrios: De abstinentia ab esu animalium 2, 29-30 – Sopatros' første slagtoffer
- 46. Hesiod: Theogonia 535-616 – Prometheus' bedrag – aitiologisk fortælling om fordelingen af spiseofferet
- 47. Homer: Odysseen 3, 417-472 – Slagtoffer

- 48. Homer: Odysseen 14, 418-438 – Eumaios' offerritual
- 49. Homer: Odysseen 11, 23-43 – Odysseus' offer i underverdenen
- 50. Relieftekst i nærheden af Kyzikos fra 1. årh. f.Kr. eller e.Kr. under et relief af en slagter med en økse, der skal til at dræbe en okse, bundet til en ring i alteret.

Db. Andre kultritualer

- 51a. Pausanias: Graeciae descriptio 8, 42, 11-12 – Et ublodigt offer
- 51. Pausanias: Graeciae descriptio 5, 15, 10 – Om libationer, kandeofre
- 52. Dittenberger: Sylloge³ nr. 982 – Renselsesforskrifter fra Pergamon
- 53. Dittenberger: Sylloge³ nr. 1016 – Forskrifter fra Iasos (Karia) 4. el. 3. årh. f.Kr.
- 54. Homer: Iliaden 6, 266-268 – Renselse ved ofring og bøn
- 55. Homer: Iliaden 16, 225-232 – Renselse ved ofring og bøn
- 56. Xenophanes frg. 21 = Athenaios: Deipnosophistae, p. 462c-463a – Om holdningen til ofringer
- 57. Polybios 4, 21, 8-9 – Renselse af byen Mantinea efter et besøg af mordbesmittede Kynaitheer
- 58. Harpokration: s. v. ΦΑΡΜΑΚΟΣ
- 59. Apollonios Rhodios: Argonautica 4, 689-723 – Om særlige renselsesritualer

Dc. Bønneritualer

- 60. Homer: Ilias 1, 35-42 – Præsten Chryses' bøn til Apollon

- 61. Homer: Ilias 1, 447-456 – Præsten Chryses' bøn til Apollon
- 62. Hesiod: Erga 465-471 – Kultforskrifter
- 63. Hesiod: Erga 724-726 + 737-745 – Kultforskrifter
- 64. Sappho: fragment 1 – Påkaldelse af Afrodite og bøn om hjælp

Dd. Delphi

- 65. Homericus Hymnus in Apollinem 115-135 – Apollons fødsel
- 66. Kallimachos: Hymnus in Delum 4, 255-274 – Apollons fødsel
- 67. Kallimachos: Hymnus in Apollinem, 97-103 – Hyldestråb til Apollon
- 67a. Plutarch: De defectu oraculorum 46 = 435 B – Om offerdyrenes adfærd
- 68. Herodot: Historiae 5, 82 – Epidaurerne rådspørger oraklet pga. misvækst
- 69. Claudius Aelianus: Varia Historia 3, 43 – Pythias orakelsvar til de blodbesmittede sybariter
- 70. Herodot: Historiae 6, 86 C-D – Orakelsvar til Glaukos
- 71. Herodot: Historiae 7, 140 – 143 Athenienserne beder Delfi om råd

E. Mysteriekulter

Ea. Eleusis

- 72. Εἰς Δημήτῳ – Homerisk hymne til Demeter nr. 13
- 73. Εἰς Δημήτῳ – Homerisk hymne til Demeter 1-23 + 38-50 + 185-211 + 231-280 + 296-315 + 470-482 – De eleusinske mysteriers grundlæggelse

- 74 Pausanias: Graeciae descriptio 1, 38, 1-3 + 5-7
- En historisk-topografisk beskrivelse af Eleusis
- 75. Dittenberger: Sylloge³ nr. 83 - Førstegrødeofre
ved den eleusinske mysteriefest
- 76. Pollux: Onomasticum 8, 90 - Optakten til
mysteriefesten i Eleusis
- 77. Plutarch: Alcibiades 22.3 - Om helligbrøde
mod Eleusis
- 78. Clemens Alexandrinus: Protrepticus 2, 12 - Om
den eleusinske mysteriefest
- 79. Clemens Alexandrinus: Protrepticus 2, 18 - Om
formlen brugt ved den eleusinske mysteriefest
- 80. Tatianus: Oratio ad Graecos 8 - Om tolkning af
den eleusinske mysteriefest
- 81. Athenaios: Deipnosophistae 11, 93 - Om den
eleusinske mysteriefests sidste dag Plemochoai
- 82. Proclus: In Platonis Timaeum commentarius 5,
293 C - Om den eleusinske mysteriefests formel

Eb. Dionysos

- 83. Euripides: Bacchae 1-167 - Dionysos' fødsel
- 84. Claudius Aelianus: Varia historia 3, 42 -
Minyas' døtre modstår Dionysos' orgiasme
- 85. Diodorus Siculus: Bibliotheca historica 4, 3, 1-
3 - Kvinders deltagelse i Dionysos-festen
- 86. Pausanias: Graeciae descriptio 10, 4, 3 - Om
thyiaderne
- 87. Plutarch: De Iside et Osiride, 35 (365 A) -
Dionysos som ophav til den fugtige natur
- 88. Plutarch: De Iside et Osiride 35 (364 F) -
Dionysos i tyreskikkelse
- 89. Scholia Aristophanica: Ranae 479 - Om
dadouchos' formel

90. Athenaeus: Deipnosophistae XIV, 16 – Om Dionysosprocessionen og ithyphalloi

Ec. Bestemmelser vedr. mysterier

91. Andokides: Om Mysterier 111-116 – Bestemmelser vedr. ritualet

F. Tabellae Mycenaeae

Linear B – De mykenske tavlers skrift

Tabulae Mycenaeae

92. Nr. 200 = Fpl (A xix) (s. 305-6) – Zeus, Vindene

93. Nr. 201 = Fp14 (s. 307) – Ares

94. Nr. 204 = Gg704 (D 1) (s. 309) – Jordrysteren

95. Nr. 205 = Gg702 (D 1) – Alle guder

96. Nr. 206 = Gg705 (D 1) – Eileithyia

97. Nr. 208 = V 52 (?) (s. 311) – Athene, Paian, Poseidon

98. Nr. 171 = Un718 (s. 282-3) – Poseidon

99. Nr. 172 = Kn02 [Tn316] – Poseidon, Duegudinden, Zeus

G. Fester i og uden for Athen samt kalenderen

100a. Kalenderen fra Demos Thorikos, slutn. af 5. årh.

Ga. Panathenæerfesten

100. Pausanias: Graeciae descriptio 8, 2, 1 – Om navnet Panathenaia

101. Harpokration: s.v. ΚΑΝΗΦΟΡΟΙ

102. Harpokration: s.v. ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

102a. Beslutning om festerne ved de Små Panathenaia år 335-4 f.Kr.

103. Xenophon: Symposion IV, 17 – thallophoroi under Panathenaia

- 104. Scholia Aristophanica: Vespae 544 – thallophoroi under Panathenaia
- 105. Scholia Aristophanica: Aves 827 – Athenes peplos
- 106. Scholia Aristophanica: Equites 566 – Athenes peplos
- 107. Aristoteles: Atheniensium respublica 49, 3 – Athenes peplos
- 108. Sudas: s.v. Moriai – Om de hellige oliventræer
- 109. Dionysios fra Halikarnassos: Antiquitates Romanae 7, 72,7 – Om pyrriche
- 110. Pausanias: Graeciae descriptio 1, 27, 2-3 – Om arrephorerne
- 111. Pausanias: Graeciae descriptio 1, 18, 2 – Om Erichthonios
- 112. Plutarch: Quaestiones convivales 3, 7, 1 – Om Pithoigia
- 113. Aristoteles: Atheniensium respublica 3, 5 – Om Boukolion
- 114. Photius: s.v. Miara
- 115. Suidas: s.v. Thyraze
- 116. Plutarch: Theseus 22, 4-5 – Aitiologisk fortælling om Panspermia og Eiresione ved Pyanopsia-festen

Gb. Thesmophorie-festen

- 117. Scholia Lucianica: Dialogi meretricii II, 1 Om Thesmophoriefesten

Gc. Thargelia-festen

- 118. Etymologicum Magnum: s.v. Thargelia
- 119. Athenaios: Deipnosophistae 3, 80 – Om thargelos
- 120. Photius: s.v. Thargelia

121. Scholia Aristophanica: Equites 729 – Om eiresione

122. Eustathius: Commentarii ad Homeri Iliadem p. 1283 (Ilias XXII, 496) – Om amphitales og eiresione

123. Harpokration: s.v. ΦΑΡΜΑΚΟΣ – Pharmakos

124. Hesychius: s.v. Kradies nomos – Om figenmelodien

125. Kallimachos, Aetia IV, frg. 90 – Om pharmakos

126. Scholia Aristophanica: Pax 419 – Om Dipoleia

127. Pausanias: Graeciae descriptio 1, 24, 4 – Om bouphonos

128. Pausanias: Graeciae descriptio 1, 28, 10 – Om bouphonos

Gd. Laphria-festen

129. Pausanias: Graeciae descriptio 7, 18, 8+10+11-13 – Festen for Artemis Laphria i Patrai

Ge. Daidala-festen

130. Pausanias: Graeciae descriptio 9, 2, 7 + 3, 1-2+4-9 – Daidala-festen på Kithairon

Gf. Hyakinthia

131. Pausanias: Graeciae descriptio 3, 1, 3 – Om Hyakinthos

132. Athenaios: Deipnosophistae 4, 17 – Om Hyakinthia-festen i Sparta

133. Pausanias: Graeciae descriptio 3, 19, 1-5 – Om Hyakinthia-festen

134. Pausanias: Graeciae descriptio 3, 16, 2 – Om Apollons chiton i Amyklai

H. Beskrivelse af de hellige steder

Ha. Athen

135. Pausanias: Graeciae descriptio 1,26,5 – 27,1
– De hellige bygninger på Athens Akropolis

136. Apollodoros: Bibliotheka 3, 14, 1 – Athene og
oliventræet mod Poseidon

137. Pausanias: Graeciae descriptio 1, 22, 4+8 +
24, 5+7 – Akropolis

Hb. Skillus

138. Xenophon: Anabasis 5, 3, 7-13 – Artemis-
templet i Skillus

Hc. Olympia

139. Pausanias: Graeciae descriptio 5, 13, 8-11 +
14. 1 – Zeus' askealter i Olympia

140. Pausanias: Graeciae descriptio 6, 20, 2-5 –
Kult for Eileithyia og for Sosipolis i Olympia

Hd. Delphi

141. Claudius Aelianus: Varia Historia 3, 1 – Om
Apollons renselse i Tempe

142. Diodorus Siculus: Bibliotheka 16, 26 – Om
gederne i Delphi

143. Strabon: Geographica 9, 3, 5 (p. 419) – Om
den berusende damp i Delphi

144. Suidas: s.v. Pytho

I. Myter om teogoni og kosmogoni

Ia. Teogoni

145. Hesiod: Theogoni 116-210 – Gudernes
tilblivelse

Ib. Kosmogoni

146. Hesiod: Erga 106-201 – Myten om
verdensaldrene

147. Hesiod: Erga 42-105 – Pandora-myten og
arbejdets og nødens opståen i menneskenes
verden

Ic. Herosdyrkelse

148. Pausanias: Graeciae Descriptio 1, 27, 7-10 – Theseus og Herakles som heroer

Id. Dæmonens status

149. Plutarch: De Iside et Osiride 26 = p. 360 f-361 a-c – Om dæmonens status

Ie. Byens skytsguder

150. Pausanias: Graeciae Descriptio 8 (Arkadia), 9, 1-7 – Mantineias gudepantheon

J. Orficisme

151. Damaskios: Dubitationes et solutiones de primis principiis, 123 bis

152. Lamella aurea Peteliae reperta. Fundet i Kalabrien fra det 4. årh. f.Kr.

153. Lamella aurea Thuriis in agro Sybaritico reperta, fra det 4. årh. f.Kr.

154. Empedokles, frg. 115 – En filosof om efterlivet

155. Orfisk hymne nr. 29 – Til Persephone

156. Orfisk hymne nr. 30 – Til Dionysos

157. Orfisk hymne nr. 40 – Til Demeter i Eleusis

158. Orfisk hymne nr. 45 – Til Dionysos Bassareus på treårsdagen

159. Orfisk hymne nr. 52 – Til den treårige gud (den gud, der kommer tilbage hvert andet år)

160. Orfisk hymne nr. 53 – Til den årligt tilbagevendende gud

161. Orfisk hymne nr. 55 – Til Aphrodite

162. Orfisk hymne nr. 56 – Til Adonis

K. Votivgaver

163. Dittenberger: Sylloge³ vol. 3 nr. 1144/1145 –
Votivtavle fra Asklepios' helligdom i Epidauros

164. Herondas: Mimiamben 4, 11-19 + 82-96 –
Votivgave til Asklepios

165. Dittenberger: Sylloge³ nr. 1160 – Indskrift fra
Dodona

166. Dittenberger: Sylloge³ nr. 1168 –
Mirakelhelbredelser i Asklepios-helligdommen i
Epidauros

L. Taknemmelighedstavler

A – E

167. A.

168. B.

169. C.

170. D.

171. E.

M. Forbandelsestavler – Defixionum tabellae – Katadesmeis

172. Dittenberger: Sylloge³ nr. 1175 –
Forbandelsestavle fra Piraeus

173. Dittenberger Sylloge³ nr. 1178 –
Forbandelsestavle fra Demeterhelligdommen i Knidos

174. Dittenberger: Sylloge³ nr. 1180 –
Forbandelsestavle fra Demeterhelligdommen i Knidos

175. Forbandelsestavle fra Knidos i Lilleasien, lagt
ved Demeters statue

176. Tavle fra Amorgos, måske 2. årh. f.Kr. – Bøn til
Demeter om at lade gerningsmanden tilstå sin
forbrydelse gennem en straf, sendt fra hende

N. Magi og mirakler

177. Theokrit: Eidyllion 2, 22-31 'Φαρμακεύτρια'
'Troldkvinden' – Om kærlighedsmagi

178. Pausanias: Graeciae descriptio 8, 38, 3-4 – Om regnmagi

O. Græske papyri – Dagliglivets tekster

179. Et spørgsmål til oraklet pga. et forestående giftermål, 6 e.Kr.

180. Kondolencebrev fra Eirene til Taonnophris og Philon, 2 e.Kr.

181. Invitation til gudemåltid for Sarapis, 2 e.Kr.

182. Invitation til gudemåltid for Sarapis i Klaudius Sarapions hjem, 2 e.Kr.

183. Et ironisk brev fra en søn til hans far, som ikke har taget sønnen med på rejse

P. Holdninger til græsk religion blandt græske forfattere

184. Homer: Odysseen 1, 32-43 – Zeus' forsvar mod menneskenes anklager

185. Hesiod: Erga kai hemerai 213-285 – Uretfærdighedens straf og retfærdighedens løn

186. Solon: Elegiae I, 1-32 + 63-76 – Om retfærdighed og uretfærdighed

187. Theognis: Elegiae 1-14

188. Theognis: Elegiae 171-172

189. Theognis: Elegiae 133-142

190. Theognis: Elegiae 373-380

191. Theognis: Elegiae 425-28

192. Theognis: Elegiae 687-688

193. Theognis: Elegiae 731-52

194. Xenophanes: frg. 23 – Περὶ φύσεως

195. Xenophanes: frg. 24 – Περὶ φύσεως

196. Xenophanes: frg. 25 – Περὶ Φύσεως
197. Xenophanes: frg. 8 – Περὶ Φύσεως
198. Xenophanes: frg. 9 – Περὶ Φύσεως
199. Xenophanes: frg. 10 – Περὶ Φύσεως
200. Xenophanes: frg. 13 – Περὶ Φύσεως
201. Xenophanes: frg. 10 – Silloi
202. Xenophanes: frg. 11 – Silloi
203. Xenophanes: frg. 14 – Silloi
204. Xenophanes: frg. 15 – Silloi
205. Xenophanes: frg. 16 – Silloi
206. Xenophanes: frg. 4 – Περὶ Φύσεως
207. Thukydides: 2, 43, 2-3 – Fædrelandets religion
208. Theophrastus: Charakteres 16, 'ἡ δεισιδαιμονία'
– Om overtro
209. Pausanias: Graecae Descriptio 3, 25, 5 –
Euhemeristisk fortolkning af Kerberosmyten
210. Diodor 6, 1 (fra Eusebios: Praeparatio
evangelica II p. 59) – Euhemeros' religionsopfattelse

Q. Kristendommens natursyn og monoteistiske
selvforståelse i forhold til græsk religions polyteisme

Natursyn

211. Biblia Sacra – Genesis kap. 1, 1-31 –
Skabelsen
212. Biblia Sacra – Genesis kap. 3, 14-24 –
Straffen for ulydighed
213. Biblia Sacra – Genesis kap. 9, 1-17 – Erobring
af verden
214. Johannes-evangeliet 18, 33- 37, især 36 –
Jesus som konge
215. Paulus' brev til Filipperne 3, 17-21, især 20 –
Kristen eller dømt til undergang

216. Jacobs brev 4, 1-6, især 4 – Verden over for Gud

217. Biblia Sacra – Deuteronomium 4, 16-20 – Tilbed ikke naturen

Elimination af andre religioner

218. Matthæus-evangeliet 28, 16-20 – Verden skal erobres

Antropocentrisk religion

219. Paulus' brev til Romerne 1, 18-25 – Verden som Guds skaberværk

Verden som syndig

220. Paulus' brev til Romerne 5, 12-21 + 8, 20-22 – Alle mennesker er syndige

221. Paulus' brev til Romerne 8, 20-22 – Verden er en slavetilværelse

Verden som Satans rige

222. Johannes-evangeliet 12, 23-33, især 31 – Verden som Satans rige

223. Johannes-evangeliet 18, 33-37, især 36 – Jesu rige

Kristendommens frelsermonopol

224. Johannes-evangeliet 14, 5-7 – Jesus som verdens frelser

225. Apostlenes Gerninger 4, 8-12 – Jesus som Messias

226. Paulus' 1. brev til Timotheus 2, 1-7, især 5-6 – Kernen i det kristne budskab

227. Johannes' 2. brev 1, 9-11 – Ikke-kristne er onde

228. Matthæus-evangeliet 28, 16-20, især 19-20 – Kristendom som verdensomspændende religion

229. Paulus' brev til Filipperne 2, 5-11, især 9-11 – Jesus Kristus er herre!

R. Litteraturliste til videre studier

S. Målangivelser

T. Kalenderens fester

U. Grækenlands historie – et overblik

V. Tidstavle: Græsk historie – græsk religion

X. Oversigter over forfatninger

Y. Kort, byplaner og templer

Z. Teksternes forfattere

Æ. Leksikon over guder, heroer og mytologiske skikkelser

Ø. Oversigt over de græske guder

Å. Græsk glossar

Diakritiske tegn ved tekstkritisk bearbejdning af indskrifter

- [abc]** Udfyldning af lakuner eller af ulæselige bogstaver
- (abc)** Dechifrering af forkortelser
- <abc>** Korrektur eller tilføjelse af fejlagtigt udeladte bogstaver
- {abc}** Fjernelse af bogstaver fra udgiverens side
- [[abc]]** I antikken fjernede bogstaver (rasur)
- vacat*** En del af linjen eller resten af pladsen er tom
- ...** Et ukendt antal bogstaver mangler i indskriften

Forord

Den foreliggende materialesamling er udsprunget af flere års undervisning på Religionsstudier under Historisk Institut, SDU, Odense, i romersk religion, der altid har været en velbesøgt forelæsningsrække; den har så inspireret flere studerende til at studere oldgræsk og ønske undervisning i græsk religion, og dette ønske søger forfatteren at efterkomme med denne antologi af oldgræske tekster om ritualer, fester og religiøse aktiviteter fra mykensk tid til ca. år 0. Der er dog medtaget nogle tekster fra det Gamle og det Nye Testamente for at vise forskellen i kristen og antik religiøs tankegang, hvad der sætter hele den historisk religiøse problematik i perspektiv.

Udvalget skal dække to behov: dels skal de studerende kunne orientere sig i en oldgræsk tekst med en dansk oversættelse som hjælpemiddel og kunne anvende de sproglige hjælpemidler, ordbøger og grammatikker, i fornødent omfang, dels skal de kunne analysere og fortolke teksterne i det græske religiøse domæne ud fra religionsfagets retningslinjer.

Udvalget indeholder religionshistorisk interessante tekster fra mykensk tid til Kristi fødsel og dækker i så høj grad som muligt de oprindelige religiøse praksisser, ritualer, ofringer og kulthandlinger i Grækenland, men især i Athen, Eleusis, Olympia, Epidauros, Delphi, hvor man har flest kilder og som teksterne beskriver mest intensivt. Når bogen ikke hedder 'Græsk religion', men '*Religion i Grækenland*', skyldes det, at ritualer og kulthandlinger og fortolkningerne

af dem er kommet mange steder fra ud over fra selve Grækenland, fx det lilleasiatiske område, Ægypten og andre stater rundt om Middelhavet. Det er en smeltedigel af praksisser, som man møder i en beskæftigelse med dette emne.

Det er med stor taknemmelighed, at jeg takker Vagn Duekildes enke for at have fået lov til at bruge Vagn Duekildes oversættelser fra hans bog: *Hellas i klassisk tid – Tekster til græske religion*, København (Spektrum) 1997, da det har lettet oversættelsesarbejdet meget. Derudover skal jeg takke Lene Andersen for at måtte bruge af hendes Hesiod-oversættelser samt studieleder Tim Jensen for hjælp og råd under arbejdet samt hjælp til at finde væsentlige hybris-steder i den homeriske kontekst; Gorm Tortzen har altid været rede til at yde hurtig støtte, og Henrik Fich har med sit skarpe blik rettet en del mangler i nogle af mine oversættelser; dem er jeg stor tak skyldig.

Til sidst, men ikke mindst skal der lyde en stor tak for indskrivning af diverse græske tekster, indskrifter og gloser til Sofie Kloch Frederiksen og Maria Morville Hoven; uden deres hjælp var arbejdet ikke gået nær så hurtigt fremad. Hvad der ellers måtte være af fejl og mangler, står jeg til ansvar for.

Odense, i oktober 2019

Jens Peter Jensen

Ofte benyttede kilder

Lene Andersen: Hesiod: *Theogonien/Værker og Dage/Skjoldet*, København (Gyldendal) 1973

J. M. Bremer: "*Greek Hymns*", in: H. S. Versnel: *Faith, Hope and Worship. Aspects of Religious Mentality in the Ancient World*, Leiden (E. J. Brill) 1981

Otto Crusius: *Die Mimiamben des Herondas*, 2. Aufl., gänzlich umgearbeitet und mit griech. Text und Abb. versehen von Rudolf Herzog, Leizig (Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung) 1926, 110+116

H. Diels: *Die Fragmente der Vorsokratiker*, 1. Band, 7. Aufl. herausgeg. v. W. Kranz, Berlin (Weidmann) 1954, 357-358

W. Dittenberger: *Sylloge inscriptionum graecarum*, nunc quartum edita, vol. 1-3, Hildesheim (Olms) 1960, unveränd. Nachdr. der 3. Aufl., Leipzig 1915

Vagn Duekilde: *Hellas i klassisk tid. Tekster til græsk religion*, København (Spektrum) 1997

Robert Helbing: *Auswahl aus griechischen Papyri*, Nr. XVII, Berlin und Leipzig (Göschen) 1912

Hesychii Alexandrini *Lexicon*, edit. min. cur. Mauricius Schmidt, ed. altera, Jena (Hermann Dufft) 1867

Homeros: *Iliaden*, paany oversat af M. Cl. Gertz, København (Gyldendalske Boghandel-Nordisk Forlag) 1923-1931, med

lempelig tilpasning til moderne stavemåde

Homer: *Odysee*, overs. af Chr. Wilster, ny udg., gennemset og rettet af M. Cl. Gertz, København (Gyldendalske Boghandel-Nordisk Forlag) 1909, med lempelig tilpasning til moderne stavemåde

Udvalg af de homeriske hymner og Hesiodos, overs. af M. Cl. Gertz og C. P. Christensen Schmidt, København (Gyldendalske Boghandels Forlag) 1901, 4-5, lempeligt tilpasset moderne sprogbrug

Hermann Kleinknecht: *Pantheion. Religiöse Texte des Griechentums*, Stuttgart (W. Kohlhammer) 1929

Svend Aage Pallis: *Greek Religious Texts*, København (Povl Branner) 1948

Photii Patriarchae *Lexicon*, rec., adn. instr. et prol. add. S. A. Naber, Amsterdam (Adolf M. Hakkert) 1965

F. T. van Straten: "*Gifts for the Gods*", in: H. S. Versnel (ed.): *Faith, Hope and Worship. Aspects of Religious Mentality in the Ancient World*, Leiden (E. J. Brill) 1981

M. Ventris/J. Chadwick: *Documents in Mycenaean Greek*, 1. ed., Cambridge 1956, repr. w. corr. 1959, 2. ed. by J. Chadwick, Cambridge 1973

H. S. Versnel (ed.): *Faith, Hope and Worship. Aspects of Religious Mentality in the Ancient World*, Leiden (E. J. Brill) 1981

A. Hymner i græsk religion

Aa. Zeus' stilling som hersker over guderne

1. Hymne til Zeus Kouros på Kreta

Fundet på en indskrift fra 2./3. årh. e.Kr., digtet i det 4. årh. f.Kr. med et indhold, der rækker tilbage til det 2. årtusinde f.Kr.

Ἰὼ μέγιστε Κοῦρε, χαῖρε μοι, Κρόνεια,
πανκρατὲς γάνους, βέβακες δαιμόνων ἀγώμενος
Δίκταν ἐς ἐνιαυτὸν ἔρπε καὶ γέγαθι μολπᾶ,

1

τάν τοι κρέκομεν πακτίσι μείξαντες ἅμ' αὐλοῖσιν
καὶ στάντες αἰείδομεν τεδὸν ἀμφὶ βωμὸν εὐερκῇ. Ἰὼ μέγιστε
κτλ.

2

ἐνθα γάρ σε παῖδ' ἄμβροτον ἀσπί[δεσσι Κούρητες
πὰρ Ῥέας λαβόντες πόδα κ[υκλῶντες ἀπέκρυσαν. Ἰὼ
μέγιστε κτλ.

3

[...]

[...τᾶ]ς καλᾶς Ἄος. Ἰὼ μέγιστε κτλ.

4

Ὡραι δὲ? β]ρύον κατῆτος καὶ βροτὸς Δίκα κατῆχε

καὶ πάντα δι]ῆπε ζώ < ι > ἅ φίλολβος Εἰρήνα. Ἴὼ μέγιστε
κτλ.

5

ἅ[μῶν δὲ θόρ' ἐς ποί]μνια καὶ θόρ' εὖποκ' ἐ[ς μῆλα
κές λάϊ]α καρπῶν θόρε κές τελεσ[φόρος οἶκος Ἴὼ μέγιστε
κτλ.

6

θόρε κές] πόληας ἁμῶν, θόρε κές ποντο(π)όρος νᾶας,
θόρε κές ν[έος πο]λείτας, θόρε κές Θέμιν κλ[ηνάν. Ἴὼ
μέγιστε κτλ.

(Origo: J. M. Bremer: "Greek Hymns", in: H. S. Versnel: Faith, Hope and Worship. Aspects of Religious Mentality in the Ancient World, Leiden (E. J. Brill) 1981, 193-215)

1. Hymne til Zeus Kouros på Kreta.

Omkvæd:

"Oh, du mægtigste Kouros, vær hilset, Kronos' søn,
med absolut magt over stråleglansen. Du er gået for at tage
føringen over guderne.

Kom til Dirke på denne årsdag og hør med glæde vores
sang,

Str. 1: som vi væver for dig med vores harper, blandet med
fløjter;

Og vi synger den stående rundt omkring dit velbyggede
alter.

Oh, ...

Str. 2: for det var her, at Koureterne tog dig, udødelige barn,
væk fra Rhea og skjulte dig, dansende med deres skjolde
omkring dig.

Oh, ...

Str. 3: ... af den smukke morgenrøde.

Oh, ...

Str. 4: Årstiderne var frugtbare hvert år, og Retfærdigheden
herskede over de
dødelige,

Og Freden regerede over alle levende skabninger, sammen
med velstand.

Oh, ...

Str. 5: Spring på vores flokke og spring på vores uldne får,
Spring ind på vores kornmarker og i vores huse, så de bliver
fuldendt.

Oh, ...

Str. 6: Og spring ind i vores byer og på de søfarende skibe,
Og spring på de unge mænd i vores byer og på den berømte
Themis.

Oh, ...”

2. Homerisk hymne til Zeus nr. 23

Εἰς Ὑπατον Κρονίδην

Ζῆνα θεῶν τὸν ἄριστον αἰείσομαι ἡδὲ μέγιστον,

εὐρύοπα, κρείοντα, τελεσφόρον, ὅστε Θέμιστι

ἐγκλιδὸν ἐζομένη πυκινοὺς ὅαρους ὀαρίζει.

ἴληθ', εὐρύοπα Κρονίδη, κύδιστε μέγιστε.

(Origo: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0137%3ahymn%3d23>)

3. Kleanthes: Hymne til Zeus

1. Κύδιστ' ἀθανάτων, πολυώνυμε, παγκρατὲς αἰεῖ,
Ζεῦ, φύσεως ἀρχηγέ, νόμου μέτα πάντα κυβερνῶν,
χαῖρε· σὲ γὰρ πάντεσσι θέμις θνητοῖσι προσαιδᾶν.

ἐκ σοῦ γὰρ γένος εἶσ' ἥχου μίμημα λαχόντες

5. μοῦνοι, ὅσα ζῶει τε καὶ ἔρπει θνήτ' ἐπὶ γαῖαν·

τῷ σε καθυμνήσω καὶ σὸν κράτος αἰὲν αἰείσω.

σοὶ δὴ πᾶς ὅδε κόσμος, ἐλίσσόμενος περὶ γαῖαν,

πείθεται, ἧ κεν ἄγης, καὶ ἐκὼν ὑπὸ σεῖο κρατεῖται·

τοῖον ἔχεις ὑποεργὸν ἀνικῆτοῖς ὑπὸ χερσὶν

2. Homerisk hymne til Zeus nr. 23

Til den øverste kronide

Zeus, den bedste af guderne vil jeg besynge, den største.

Viden om skuer han, han har magten, fører alt til ende.

Themis sidder ved siden af ham, og han mumler sine beslutninger til hende.

Kronide, du meget berømte, viden om skuende, største, vær velsindet!

3. Kleanthes: Hymne til Zeus

1. Hil dig, du berømteste af alle guder, æret med mange navne,

almægtige evigt, Zeus, naturens fyrste, som styrer alt efter loven,

dig må jo samtlige dødelige hilse på:

dig nedstammer vi fra, og billedet af guddommen skaber vi

5. som de eneste af alt, hvad der lever og går som dødeligt på jorden.

Derfor vil jeg lovprise dig, og altid besynge din magt.

Vores ordnede univers, som breder sig rundt om jorden,

følger dig derhen, hvor du fører det hen og lader sig gerne beherske af dig.

Sådan holder du klar i ubetvingelige hænder

10. ἀμφήκη, πυρόεντα, ἀειζώνοντα κεραυνόν·
τοῦ γὰρ ὑπὸ πληγῆς φύσεως πάντ' ἔργα τελεῖται·
ὥ σὺ κατευθύνεις κοινὸν λόγον, ὃς διὰ πάντων
φοιτᾷ, μιγνύμενος μεγάλοις μικροῖς τε φάεσσι·
ὥ σὺ τόσος γεγαὼς ὕπατος βασιλεὺς διὰ παντός.
15. οὐδέ τι γίγνεται ἔργον ἐπὶ χθονὶ σοῦ δίχα, δαῖμον,
οὔτε κατ' αἰθέριον θεῖον πόλον οὔτ' ἐνὶ πόντῳ,
πλὴν ὅποσα ῥέζουσι κακοὶ σφετέραισιν ἀνοίαις·
ἀλλὰ σὺ καὶ τὰ περισσὰ ἐπίστασαι ἄρτια θεῖναι,
καὶ κοσμεῖν τᾶκοσμα καὶ οὐ φίλα σοὶ φίλα ἐστίν.
20. ὦδε γὰρ εἰς ἓν πάντα συνήρμοκας ἐσθλὰ κακοῖσιν,
ὥσθ' ἓνα γίγνεσθαι πάντων λόγον αἰὲν ἐόντα,
ὃν φεύγοντες ἐῷσιν ὅσοι θνητῶν κακοὶ εἰσι,
δύσμοροι, οἳ τ' ἀγαθῶν μὲν ἀεὶ κτῆσιν ποθέοντες
οὔτ' ἐσορῶσι θεοῦ κοινὸν νόμον, οὔτε κλύουσιν,
25. ὥ κεν πειθόμενοι σὺν νῶ βίον ἐσθλὸν ἔχοιεν.
αὐτοὶ δ' αὖθ' ὀρμῶσιν ἄνοι κακὸν ἄλλος ἐπ' ἄλλο,
οἳ μὲν ὑπὲρ δόξης σπουδὴν δυσέριστον ἔχοντες,
οἳ δ' ἐπὶ κερδοσύνας τετραμμένοι οὐδενὶ κόσμῳ,
ἄλλοι δ' εἰς ἄνεσιν καὶ σώματος ἡδέα ἔργα.
30. ἀλλὰ κακοῖς ἐπέκυρσαν, ἐπ' ἄλλοτε δ' ἄλλα φέρονται
σπεύδοντες μάλα πάμπαν ἐναντία τῶνδε γενέσθαι.
ἀλλὰ Ζεῦ πάνδωρε, κελαινεφές, ἀργικέραυνε,
ἀνθρώπους μὲν ῥύου ἀπειροσύνης ἀπὸ λυγρῆς,
ἦν σύ, πάτερ, σκέδασον ψυχῆς ἅπο, δὸς δὲ κυρῆσαι
35. γνώμης, ἧ πίσυνος σὺ δίκης μέτα πάντα κυβερνᾷς,
ὄφρ' ἂν τιμηθέντες ἀμειβώμεσθά σε τιμῇ,
ὕμνοῦντες τὰ σὰ ἔργα διηνεκές, ὥς ἐπέοικε

θνητὸν ἔόντ', ἐπεὶ οὔτε βροτοῖς γέρας ἄλλο τι μείζον,
οὔτε θεοῖς, ἧ κοινὸν αἰὲ νόμον ἐν δίκῃ ὑμνεῖν.

(Origo: Hermann Kleinknecht: Pantheion. Religiöse Texte des
Griechentums, Stuttgart (W. Kohlhammer) 1929, 52-53 (= Stoic. frag. I, 587)